

TRANSPORT TIZIMI XABLARI VA ULARNING VAZIFALARI

Usmanov Murodxon

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti professori

Dilshodov Farrux

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti magistranti

Annotatsiya: *Shahar ichidagi transport xabi shahar transport tizimini tashkil etish va boshqarishda asosiy rol o'ynaydi. Bu turli xil transport turlari kesishadigan joy bo'lib, yo'lovchilarga shahar bo'ylab harakatlanishda qulaylik va samaradorlikni ta'minlaydi. Transport xabining roli nafaqat aloqalarni ta'minlash, balki ijtimoiy va yo'lovchilarni tashish uchun qulay markazni yaratishdir. Mazkur maqolada, shahar ichidagi transport xablari va uning vazifalari haqida yoritilgan.*

Kalit so'zlar. *yirik shahar, transport tizimi, xab, shaharsozlikda transport tizimi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, aloqa.*

Аннотация. *Внутригородской транспортный хаб играет ключевую роль в организации и управлении городской транспортной системой. Это место пересечения разных видов транспорта, обеспечивающее пассажирам удобство и эффективность передвижения по городу. Роль транспортный хаб – не только обеспечить связь, но и создать удобный центр социальных и пассажирских перевозок. В данной статье описаны транспортные хабы в черте города и их функции.*

Ключевые слова. *Большой город, транспортная система, узел, транспортная система в градостроительстве, социально-экономическое развитие, связь.*

Annotation. *The intra-city transport hub plays a key role in the organization and management of the city transport system. It is a place where different modes of transport intersect, providing passengers with convenience and efficiency in moving around the city. The role of the transport hub is not only to provide communication, but also to create a convenient center for social and passenger transportation. This article describes the transport hubs within the city and their functions.*

Keywords. *big city, transport system, hub, transport system in urban planning, socio-economic development, communication.*

KIRISH

Aholi soni muttasil ko'payib borayotgan zamonaviy megapolislarda transport infratuzilmasining samarali faoliyat yuritishi aholiga qulaylik va farovonlikni ta'minlashning asosiy omiliga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, shahar ichidagi transport tugunlari – xablari, turli transport turlarining muvofiqlashtirilgan kesishishini ta'minlash va shahar muhitida harakatlanishni osonlashtirish bilan muhim rol o'ynaydi.

Transport markazi yoki xab (1-rasm) bu, yo'lovchilar harakatining qulayligi va samaradorligi uchun turli xil transport turlari (avtomobil, avtobus, temir yo'l, aviatsiya) birlashtirilgan joy. Bu aeroport, temir yo'l stantsiyasi, port yoki avtobus terminali bo'lishi

mumkin, ular transport oqimlarini uzatish va tarqatish uchun markazlashgan tizim vazifasini bajaradi.

Xablar shunchaki transportning bir turidan ikkinchisiga o'tish joyi emas. U zamonaviy transport tizimida ancha kengroq rol o'ynaydi, ya'ni:

- aloqa markazi. Xab turli yo'nalishlar va transport turlari uchun ulanish nuqtasi bo'lib xizmat qiladi va yagona transport tarmog'ini tashkil qiladi. Bu harakatni turli mintaqalar va mamlakatlardan kelgan odamlar uchun qulay va yengil qiladi;

- samaradorlikni oshirish. Xablar marshrutlarni optimallashtirishga shaharning bir nuqtasdan ikkinchi nuqtasga yetib borish yoki sayohat vaqtini qisqartirishga yordam beradi;

- innovatsiyalar. Xablar ko'pincha transport sohasida yangi texnologiyalar va innovatsiyalar uchun sinov maydonchasiga aylanadi;

- global ahamiyati. Yirik transport markazlari jahon iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi, mamlakatlar va qit'alarni bog'laydi [1].

Asosiy qism.

Zamonaviy voqelikdagi transport markazlari nafaqat transplantatsiya tugunlariga, balki sayohat qilish, kundalik jarayonda bir shahardan ikkinchi shaharga borish, tumanlararo qatnovlar, muloqot qilish va rivojlanish maqsadiga ega bo'lgan har bir kishi uchun imkoniyat va qulaylik mavjud bo'lgan hayot impulsi markazi vazifasini ham o'taydi [2].

1-rasm. Transport markazi yoki xab

2-rasm. Markaziy joylashuv

3-rasm. Turli xil transport integratsiyasi

Transport xabarining eng asosiy va muhim vazifalari quyidagicha:

1. Markaziy joylashuv (2-rasm). Shahar ichidagi transport markazi odatda markaziy hududda yoki asosiy transport arteriyalari kesishgan joyda joylashadi. Ushbu markaziy joylashuv shahar markazidan iloji boricha ko'proq shahar aholisi uchun qulay bo'lib, transportdan samarali foydalanishni osonlashtiradi.

2. Turli xil transport turlarining integratsiyasi (3-rasm). Transport tizimi xablari avtobuslar, tramvaylar, metro, poezdlar va taksilar kabi turli xil transport turlarini birlashtiradi. Bu yo'lovchilarga ortiqcha qiyinchilik va vaqtni yo'qotmasdan bir transport turidan boshqasiga o'tish imkonini beradi. Ushbu integratsiya tufayli fuqarolar eng qulay va tezkor marshrutni tanlab, shahar bo'ylab bemaolol harakatlanishlari mumkin.

3. Tirbandlikni oldini olish (4-rasm). Shahar ichidagi xablar va yo'l tirbandligini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Jamoat transportiga o'tish imkoniyati tufayli ko'plab aholi shaxsiy transport vositalari o'rniga undan foydalanishni afzal ko'rishadi, bu esa tirbandlik va atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishga yordam beradi.

4. Qulay shahar muhitini shakllantirish (5-rasm). Transport markazlari qulay va jozibali shahar muhitini yaratishga yordam beradi. Ular odatda yo'lovchilarni kutish joylari, kafelar, do'konlar, ma'lumot taxtalari va boshqalar kabi zamonaviy infratuzilma bilan jihozlangan

bo‘lib, bu yo‘lovchilarning markazda qolishini qulay va zavqli qiladi. Qolaversa, bir qator funksiyalarni bajarish orqali yo‘lovchilar uchun harakatni osonlashtirish bilan qulay shahar muhitini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi:

- qulay transplantatsiya. Xablar transportning bir turidan ikkinchisiga, masalan, samolyotdan poezdga yoki avtobusga o‘tishni osonlashtiradi. Bu uzoq masofali sayohatlarni yanada qulayroq qiladi, chunki yo‘lovchilar alohida temir yo‘l stantsiyalari yoki aeroportlarga qo‘shimcha xarajat sarf qilishlari shart emas;

- axborot yordami. Transport markazlarida odatda axborot markazlari va tablolar mavjud bo‘lib, ular yo‘lovchilarni parvozlar jadvali, chiqish raqamlari, kechikishlar va boshqa muhim tafsilotlar to‘g‘risida dolzarb ma‘lumotlar bilan ta‘minlaydi. Bu yo‘lovchilarga sayohatlarini osongina boshqarish va rejalashtirishga yordam beradi;

- qulay kutish. Ko‘pgina markazlar o‘rindiqlar, bepul Wi-Fi, restoranlar, kafelar va do‘konlar bilan qulay kutish joylarini taklif qiladi. Bu yo‘lovchilarga parvoz yoki transforni kutish uchun qulay vaqt o‘tkazish imkonini beradi;

- qo‘shimcha xizmatlar. Ba‘zi markazlar bagaj saqlash, valyuta ayirboshlash, avtomobil ijarasi va shunga o‘xshash narsalar kabi qo‘shimcha xizmatlarni taklif qiladi. Bu yo‘lovchilarga ushbu xizmatlarni qidirishga vaqt sarflamasdan, barcha ehtiyojlarini bir joyda hal qilishga yordam beradi;

- xavfsizlik. Bu transport markazlarining asosiy xususiyatlaridan biridir. Bu erda yo‘lovchilarning o‘z hududlarida xavfsiz bo‘lishini kafolatlaydigan zamonaviy tizimlar va xavfsizlik xizmatlari qo‘llaniladi [3].

4-rasm. Tirbandlik

5-rasm. Qulay shahar muhiti

6-rasm. Shahar infratuzilmasi

5. Shahar infratuzilmasini rivojlantirish (6-rasm). Xablar ko‘pincha shahar infratuzilmasini rivojlantirish markazlariga aylanadi. Ular atrofida savdo va ko‘ngilochar markazlar, biznes majmualari, mehmonxonalar, restoranlar va boshqa ob‘ektlar paydo bo‘lib, mahalliy aholini ham, sayyohlarni ham o‘ziga tortadi. Bu iqtisodiy o‘sish va yangi ish o‘rinlari yaratilishiga xizmat qiladi.

6. Shahar joylariga kirish imkoniyatini yaxshilash (7-rasm). Xablar tufayli shahar aholisi, hatto markazdan uzoqda joylashgan bo‘lsa ham, istalgan nuqtaga osongina yetib borishi mumkin. Bu shaharning turli hududlariga kirishni yaxshilash, aholining harakatchanligini oshirish va hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi [4].

7. Shahardan foydalanishda ijtimoiy imkoniyatni yaxshilash (8-rasm). Transport xablari tufayli fuqarolar shaharning barcha hududlariga tez va bexavotir yetadilar. Bu ayniqsa, harakatchanligi cheklangan va kundalik ehtiyojlari uchun jamoat transportiga tayanuvchi bo‘lgan aholining kam ta‘minlangan qatlami uchun juda muhimdir. Xablar shahar

infratuzilmasini yanada inklyuziv va demokratik yondashuv orqali barcha uchun teng imkoniyatlarni ta'minlaydi.

7-rasm. Shaharga kirish imkoni

8-rasm. Shahardan foydalanish imkoniyati

XULOSA

Shahar ichidagi transport uzellari transport infratuzilmasining samarali ishlashini ta'minlash, yo'lovchilar va yuklar harakatini osonlashtirish, avtomobillar harakatini kamaytirish, shahar makonini rivojlantirishni rag'batlantirish va transportning ijtimoiy qulayligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Ularni rivojlantirish va takomillashtirish shaharsozlik va infratuzilma siyosatining kelajakda barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun asosiy vazifalari hisoblanadi.

Shunday qilib, shahar ichidagi transport xablari fuqarolarga samarali va qulay transport xizmati ko'rsatishda muhim o'rin tutadi. Ular turli transport turlarini integratsiyalashuviga, transport tirbandligini kamaytirishga, shahar infratuzilmasini rivojlantirishga, shaharning qulayligini yaxshilashga va yashash hamda ishlash uchun qulay shahar muhitini yaratishga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Timeweb.com – internet portal
2. Трофименко Ю.В. , Якимов М.Р. Транспортное планирование: формирование эффективных транспортных систем крупных городов. – Москва: Логос, 2013. – стр. 16, 464
3. Экономика и организация внешнеторговых перевозок: Учебник/ Под ред. Проф. К.В.Холопова. – М.: Юрист, 2000ю – стр. 684
4. Zamonaviy arxitektura-shaharsozlik talablarini hisobga olgan holda aholi punktlarini obodonlashtirish ishlarini tashkil qilish qoidalari. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Toshkent.